

«Тасдиқ менамоям»
Донишгоҳи давлатии тижорати Тоҷикистон
доктори илмҳои техникӣ, профессор
Назарзода Х.Х.

«10» 06 с.2025

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар ба диссертатсияи Солиев Нодирҷон Амроҳонович дар мавзӯи: «Нақши андозбандии ғайримустақим дар танзими андозии иқтисодиёти миллӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз

1. Мутобиқати мухтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илми эълошуда. Таҳқиқоти диссертатсионӣ ба бандҳои зерини Шиносномаи номгӯи ихтисосҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз: банди 2.4. «Пешгӯӣ ва банақшагирии буҷетӣ ва андоз дар шароити иқтисоди бозорӣ»; банди 2.5. «Танзими андозии бахшҳои иқтисодиёт»; банди 2.9. «Асосҳои концептуалӣ, афзалиятҳои сиёсати андоз ва самтҳои асосии ислоҳоти низоми андози муосир»; банди 3.14. «Назария, методология ва мафҳумҳои асосии андозбандии субъектҳои соҳибкорӣ»; банди 3.15. «Оптимизатсияи портфели андозии субъектҳои соҳибкорӣ» мувофиқат мекунад.

2. Мубрам будани мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ. Дар марҳилаи муосири рушд, ташаккул ва фаъолияти низоми андозбандӣ ҳамчун бахши муҳими бозори молиявии ҳар як кишвар аҳамияти аввалиндараҷаро касб мекунад. Низоми андозбандӣ на танҳо танзимгари асосии иқтисодӣ, балки пояи механизми молиявию қарзии танзими давлатии иқтисодиёт амал мекунад.

Андозбандии ғайримустақим бештар ба манфиатҳои фискалии давлат мувофиқат мекунад, зеро он аз сабаби васеъ ва гуногунҷанба будани

объектҳои андозбандишаванда самаранокии бештари фискалӣ дорад ва устувории даромадҳои андозии буҷети давлатиро таъмин мекунад, чунки андозҳои ғайримустақим ба тағйироти шароити иқтисодӣ камтар вобастаанд.

Андозбандии ғайримустақим, дар навбати худ, дар низоми андози нақши назаррас мебозад ва яке аз сарчашмаҳои асосии даромади буҷети кишвар ба ҳисоб меравад. Андозҳои ғайримустақим, ки вазифаи фискалиро иҷро мекунанд, нисбати андозҳои дигар бартарӣ доранд.

Дар низоми андозбандии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳиссаи андозҳои ғайримустақим зиёда аз 58%-ро ташкил медиҳад, ки сатҳ ва ҳаҷми онҳо ба иқтисоди кишвар таъсири назаррас мерасонад. Таносуби миёни андозҳои мустақим ва ғайримустақим яке аз нишондиҳандаҳои асосии сифати низоми андоз ба шумор меравад. Нисбати андозҳои мустақим, андозҳои ғайримустақим ба нархи ниҳии маҳсулот (мол, кор ва хизматрасонӣ) изофа мегарданд ва дар ниҳоят, харидор ҳамчун пардохткунандаи он баромад мекунад. Андозҳои ғайримустақим тавассути механизмҳои нархгузорӣ дар сатҳи макро ва микро ба раванди иқтисодӣ таъсири мураккаб мерасонанд.

Ҳамин тавр, дар асоси масъалаҳои зикршуда, интиҳоби мавзӯ, аҳамияти илмию назариявӣ ва амалии таҳқиқоти диссертатсионии Солиев Нодирҷон Амроҳоновичро муҳрам арзёбӣ намудан мумкин аст.

3. Нуқтаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ муаллиф дар чорабиниҳои илмӣ, аз қабili семинарҳо, конфронсҳои илмию амалии сатҳҳои гуногун аз ҷумла конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ дар мавзӯи «Афзалиятҳои стратегии рушди иқтисоди миллӣ дар шароити гузариш ба иқтисодиёти индустриалию инноватсионӣ» бахшида ба «Солҳои рушди саноат»; «Афзалиятҳои рушди бахши молиявӣ дар давраи гузариш ба иқтисодиёти рақамӣ», бахшида ба Рӯзи кормандони мақомоти молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон; «Тоҷикистон дар низоми муносири муносибатҳои молиявӣ-қарзии байналхалқӣ» баромад намудааст.

4. Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ (бо нишон додани навігонӣ, аҳамияти илмӣ ва амалии онҳо). Навовариҳои қори баррасишаванда дар он ифода меёбанд, ки муаллиф дар асоси асосноккунии назариявӣ методологӣ,

механизми ҷамъоварӣ ва идоракунии андозҳои ғайримустақимро дар шароити рушди индустриалӣ-инноватсионӣ таҳия намудааст.

Дар рисолаи илмӣ диссертант Солиев Нодирҷон Амроҳонович натиҷаҳои асосие, ки унсурҳои навоари илмӣ тадқиқотро дар бар мегиранд, аз инҳо иборатанд:

- аз тарафи муаллиф моҳияти иқтисодии танзими андозро ҳамчун усули ғайримустақими таъсиргузори давлат ба рафтори субъектҳои хоҷагидор тавассути истифодаи фишангҳои гуногуни андозӣ барои ба даст овардани натиҷаҳои дилхоҳ таҳлил намуда, онро бо назари хоси худ шарҳ додааст. Аз ҷумла, (муносибкунии теъдоди намудҳои андоз, объекти андозбандӣ, заминаи андоз, меъёрҳои андоз, имтиёзҳои андоз ва муҷозоти андозӣ) тафсири намудааст.

- аз ҷониби диссертант афзалият ва камбудии андозбандии ғайримустақим дар муқоиса бо андозбандии мустақим ошкор намуда, афзоиши нақши андозбандии ғайримустақимро дар шароити гузариш ба модели рушди индустриалӣ – инноватсионӣ асоснок ва имкониятҳои андозҳои ғайримустақим дар танзими равандҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ, ки дар сатҳи микро ва макроиқтисоди миллӣ ба амал меоянд, муайян карда шудааст;

- дар диссертатсия муаллиф механизми таъсири андозбандии ғайримустақимро ба ММД ва даромадҳои буҷет дар сатҳҳои макро ва микроиқтисод ҳангоми баланд ва ё пастшавии меъёри андозҳои ғайримустақим дар шароити рақобати комил ва иқтисоди муосири Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки имконияти пешгӯии таъсири андозҳои ғайримустақимро ба ҳаҷми талаботи маҷмӯӣ ва суръати рушди иқтисодӣ васеъ менамояд, асоснок намудааст;

- аз ҷониби муаллиф натиҷаҳои таҳқиқоти ретроспективӣ дар сатҳи зарурӣ пешниҳод карда шудааст, ки таҳаввулоти системаи андозбандии ғайримустақимро тавсиф намуда, самаранокии онро дар давраҳои гуногуни таърихӣ арзёбӣ намудааст;

- дар диссертатсия муаллиф бо мақсади ошкор намудани татбиқи эҳтимолии андозбандии ғайримустақим дар низоми андози Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқоти муқоисавии моделҳои хориҷӣ гузаронида шудааст;

- дар асоси тадқиқот муаллиф оид ба тақмили низоми андозҳои ғайримустақим дар шароити муносири Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади таъмин намудани ҷамъоварии пурраи андозҳои ғайримустақим дар низоми буҷети кишвар пешниҳодҳои мушаххас таҳия намудааст.

5. Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ, дурустӣ ва асоснокии натиҷаҳои таҳқиқ хулосаҳо оид ба интихоби усулҳо дар раванди таҳлилу таҳқиқи мавзӯ, миқдори зарурии маводе, ки дар ҷараёни таҳқиқ истифода мешаванд, эътимоднокии манбаъҳои иттилоотии ҷамъовардашудаю қоркардшуда оид ба мавзӯи мазкур, бо тасдиқи муқаррароти илмӣ пешниҳодкардаи муаллиф, ки дар рисолаи диссертатсионӣ мавҷуданд, инчунин дар нашрияҳо тасдиқ карда мешаванд. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмӣ натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва амалӣ пешниҳод гардидаанд.

6. Аҳамияти илмӣ ва амалии таҳқиқот фарогирии муқаррароти назариявӣ ва методологии асоснокшуда дар оянда ба инъикоси ҳамаҷарафаи назарияи андоз бо мақсади омӯзишу таҳлили андозбандии ғайримустақим ва таъсири он ба талаботи маҷмӯи аҳмияти муҳим дорад. Аз рӯи таҳқиқот натиҷаҳои амалии таҳқиқотро муайян кардан мумкин аст, ки истифодаи муқаррароти методии таҳияшуда, ки дарачаи таъсири андозҳои ғайримустақим ба ҳаҷми талаботи маҷмӯи ва суръати афзоиши иқтисодӣ дар шароити рақобати солим дар сатҳи микро – мезо ва макроиқтисод баҳо дода шуда, ва тавсияҳои амалӣ оид ба тақмили минбаъдаи механизми ситонидани андозҳои ғайримустақим ва идоракунии онҳо марбут ба иқтисодиёти муносири Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ карда шаванд.

Муқаррарот ва тавсияҳои методӣ метавонанд аз ҷониби мақомоти ваколатдори давлатӣ ҳангоми таҳияи ҳуҷҷатҳои меъёрию ҳуқуқии марбут ба идоракунии андоз ва андозбандӣ истифода гардад.

7. Мутобиқати таҳассуси илмӣ довталаб ба дараҷаи илмӣ.

Чуноне ки аз шиносӣ бо мухтавои диссертатсияи пешниҳодшудаи диссертант бармеояд, ки таҳассуси илмӣ ӯ ба дараҷаи илмӣ дархостнамудааш мутобиқат менамояд. Довталаби дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ Солиев Нодирҷон Амроҳонович ба талаботи бандҳои банди 17-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267) ва банди 18-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июни соли 2023, № 295 «Дар бораи тағйири иловаҳо ба қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267») тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад.

8. Мазмуни кори диссертатсионӣ. Таҳқиқоти диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва пешниҳодҳо, рӯйхати адабиёт, замимаҳо ва мақолаҳои муаллиф оид ба мавзӯи тадқиқот иборат аст. Мундариҷаи қор дар 182 саҳифаи матни компютерӣ оварда шудааст, ки аз 14 ҷадвал, 5 диаграмма ва 7 расм иборат буда, рӯйхати адабиётҳо аз 230 номгӯи муаллифони ватанӣ ва хориҷӣ иборат аст.

Дар муқаддима муқаблаи ва зарурати баргузори таҳқиқ асоснок карда шуда, тавсифи умумии таҳқиқ таҳия гардида, нуқтаҳои ҷимояшавандаи диссертатсия ва истифодаи натиҷаҳои он қушода шудаанд (саҳ. 4-13).

Дар боби якум «Асосҳои назариявӣ - методологии андозбандии ғайримустақим»: (саҳ. 14-63) таҳаввули ақидаҳои илмӣ оид ба моҳияти иқтисодӣ ва вазифаҳои андоз (саҳ. 14-31); асосҳои назариявӣ-методологии андозбандии ғайримустақим (саҳ. 32-48); таҷрибаи кишварҳои хориҷӣ дар татбиқи андозбандии ғайримустақим (саҳ. 48-63) омӯхта шудааст.

Муаллиф бо ҳадафи таҳқиқи амиқи моҳияти иқтисоди, вазифаҳои андоз ва татбиқи андозбандии ғайримустақимро, равишҳои илмӣ иқтисоддонҳои дохилӣ ва хориҷиро мавриди омӯзиш қарор додааст.

Дар диссертатсия муаллиф қайд намудааст, ки пайдоиши шаклҳои давлатдорӣ ва дар ин замина, низоми андозу андозситонӣ дар ҳудуди Осиёи Миёна ба охири ҳазораи III пеш аз милод рост меояд, ки дарбаргирандаи

огози чараёни фурупошии чомеаи ибтидоӣ аст. Мувофики маълумоти сарчашмаҳои таърихӣ, дар он давра давлатҳои «Хоразми бузург» (иттиҳодияи қабилаҳои эронии шарқӣ), Шоҳигарии Бохтар - мавзеи пайдоиши зардуштия ва навишта шудани баъзе бахшҳои Авесто вучуд доштанд (сах. -14).

Дар чараёни таҳияи кори диссертатсионӣ муаллиф як қатор концепсияҳои мактабҳои иқтисодӣ мавриди таҳлил қарор дода аст, ки бештар ба ҷанбаҳои фискалӣ ва азнавтақсимкунии андозҳо эътибор доранд (сах. 18-66).

Зикр намудан бамаврид аст, ки муаллиф дар таҳқиқот бештар ба вазифаҳои фискалӣ ва азнавтақсимкунии андозҳо мавриди таҳлил қарор додааст. Инчунин таърихан ба вазифаи фискалӣ таваҷҷуҳ зоҳир кардаанд. Муаллиф қайд намудааст, ки нақши танзимкунандаи андозҳо дар тӯли вақт тағйироти ҷиддӣ дидааст. Дар марҳалаи аввал, андозҳо асосан ҳамчун абзори таъмини даромади буҷет барои пӯшонидани хароҷоти давлатӣ баррасӣ мешуданд, дар ҳоле ки вазифаи танзимкунандаи онҳо дуҷумдараҷа шуморида мешуд (сах. 26).

Ба андешаи муаллиф муайян кардани моҳияти андоз аз нуқтаи назари муносибатҳои ҳақиқатан мавҷудаи пулие, ки дар рафти аз тарафи давлат тасарруф гардидани як қисми ММД барои хароҷоти буҷет зоҳир мегардад, ба мақсад мувофиқтар аст (сах. 31).

Муаллиф дар асоси омӯзиши таҷрибаи давлатҳои пешқадам ба хулоса омадааст, ки агар аз рӯйи таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ (Олмон, Лаҳистон, Италия, Фаронса) истифода бурда, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон меъёри андоз аз арзиши иловашударо вобаста ба гурӯҳҳои алоҳидаи молҳои истеъмоли тафриқа намудан ба мақсад мувофиқ аст; дар назди Кумитан андози назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил намудани Раёсати тафтишоти андоз аз арзиши иловашуда бо шӯъбаи тафтишот, шӯъбаи иқтишофӣ ва як маркази компютерӣ, ки дар он маълумот дар бораи ҳамаи ашхосе, ки ба қонуншиканӣ гумонбар мешаванд, нигоҳ дошта мешаванд (таҷрибаи Бритониёи Кабир); барои корхонаҳои зараровар дар муддати 5 сол бо шартҳои қатъии муайян

имтиёзҳои андозро пешбинӣ бояд кард. Дар ҳолати аз ин муҳлат зиёд шудани зараровар будани корхона, он бояд ногузир муфлис эълон карда шавад (аз таҷрибаи Италия); баъзе кишварҳои Аврупо барои сармоягузорӣ ба фондҳои асосӣ, инчунин бахшҳои муайяни иқтисодиёт, ба монанди тандурустӣ, имтиёзҳои андоз ва ҳавасмандкунӣ доранд (сах. 62).

Дар боби дуюм «**Нақш ва мақоми андозбандии ғайримустақим дар танзими андозии иқтисодиёт**»: (сах. 64-106) моҳият, принсип ва механизми танзими андоз дар иқтисодиёти муосир (сах. 64-75); хусусиятҳои андозбандии ғайримустақим ва нақши он дар танзими андозии иқтисодиёти миллий (сах. 76-89); арзёбии таъсири андозҳои ғайримустақим ба рушди иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон (сах. 89-104) омӯхта шудааст.

Дар зербоби 2.1. диссертатсия муаллиф ҳангоми таҳлил моҳият, принсип ва механизми танзими андозиро муайян кардааст, ва чунин мешуморад, ки зарурати танзими давлатии иқтисодиёт аз ноқомии механизми худтанзимкунии бозор ба миён меояд. Вақте ки механизми бозор бо таъмини тақсимои одилонаи молҳо ва хидматҳо мубориза намебарад, хатари афзоиши нобаробарии иҷтимоӣ ба вучуд меояд. Инчунин муаллиф чунин мешуморад, ки механизми бозорро усулҳои мустақим ва ғайримустақим танзим карда метавонад, ва усулҳои мустақим чунин чораҳои зеринро дар бар мегиранд, ба монанди муайянсозии нархҳои муқарраршуда, квотаи истеҳсолот ё маъи фаъолиятҳои муайян. Инҳо шаклҳои даҳлати бевоситаи давлат ба равандҳои иқтисодӣ барои назорати тақсимои захираҳо мебошанд. Усулҳои ғайримустақим бошад ба татбиқи воситаҳои иқтисодӣ, аз қабили андозҳо, субсидияҳо, меъёрҳои ғоизӣ ва дигар ҳавасмандгардонии бозор асос ёфтаанд, ки ба рафтори иштирокчиёни бозор таъсир мерасонанд ва онҳоро ба амалҳои муайян барои ноил шудан ба ҳадафҳои иқтисодӣ равона меkunанд. (сах.64-65).

Муаллиф қайд намудааст, ки танзими андоз самти алоҳида ва хеле муҳимми сиёсати андоз мебошад, ва аз ин рӯ, зуҳури вазифаи танзими андоз аз намуд ва моделҳои сиёсати андоз вобастагӣ дорад (сах. 70). Ғайр аз ин муаллиф танзими андозро аз рӯи принсипҳои муайян намудааст. Танзими

андоз ҳамчун раванд ба воситаи механизмҳои танзими он дар амал татбиқ карда мешавад. Ба андешаи муаллиф, бо тавассути: субъектҳо ва объектҳои танзими андозӣ; шаклҳои таъсир ва ҳамкории субъектҳо, объектҳои танзими андозӣ; усулҳои танзими андозӣ; воситаҳои танзими андозӣ (сах. 71-73).

Дар зербоби 2.2. диссертатсия муаллиф ҳангоми таҳлил дар расми 2.3. омилҳои таъсирасонро нишон додааст, ва расми мазкур ҳолатеро нишон медиҳад, ки тамоми бори андоз аз арзиши иловашуда пурра ба истеъмолкунанда вогузор карда мешавад. Аммо чунин тақсимои бори андоз пешниҳоди содакардашуда мебошад. Дар асл, дараҷаи интиқоли ААИ аз чандирии талабот ва пешниҳод вобаста аст. Бо чандирии баланди талабот истеҳсолкунандагон ба болоравии нархҳо камтар майл доранд ва як қисми бори андоз ба дӯши онҳо меафтад. Баръакс, бо чандирии пасти талабот, истеҳсолкунандагон метавонанд тамоми бори андозро ба истеъмолкунандагон супоранд. Ғайр аз он, ба тақсимои бори андоз омилҳои дигар низ, ба монанди дараҷаи рақобат дар бозор, танзими давлатӣ ва сохтори хароҷоти истеҳсоли таъсир мерасонанд. Таъсири андоз аз арзиши иловашуда ҳангоми зиёд будани талабот ва танзими нархҳо бетараф аст. Дар шароити бозор танзими нарх тадбири ифротӣ аст, бинобар ин, бетарафии андоз аз арзиши иловашуда дар воқеияти иқтисоди бозорӣ то ҳол бештар ба назария дахл дорад, на ба амалия медиҳад (сах.84-85).

Махсусан, муаллиф дар асоси таҳлилҳои илмӣ худ дар зербоби 2.3. (ҷадвали 2.2) ба маврид қайд менамояд, ки пардохтҳои андозӣ ба бучети давлатӣ давоми солҳои 2021-2023 6099,6 млн сомонӣ ва ё 31,0% зиёд шудааст. Ҳамчунин, андоз аз даромад ва андоз аз ғоида дар се соли охир 2148,5 млн сомонӣ ё 45,5% зиёд гардида, андоз аз молу мулкӣ ғайриманқул 558,4 ҳаз. сомонӣ ва ё 2,2 мартиба афзоиш ёфтааст. Пардохтҳои иҷтимоӣ 1,8% ва андозҳои дохилӣ аз молу хизматҳо 56,6% коҳиш ёфтаанд. Дар маҷмӯъ, аз таҳлили маълумоти омории дар ҷадвали мазкур дида мешавад, ки соли 2023 ҳиссаи андозҳои ғайримустақим дар пардохтҳои андозӣ 52,1%ро ташкил медиҳад (сах.91-92).

Дар боби сеюм «Рохҳои мукамалгардонӣ ва дурнамои рушди андозбандии ғайримустақим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»: (саҳ. 107-151) такмили механизми ситонидани андозҳои ғайримустақим (саҳ. 107-124); маъмурикунонии андозҳои ғайримустақим ва такмили он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо истифодаи таҷрибаи ҷаҳонӣ (саҳ. 124-139); дурнамои рушди андозбандии ғайримустақим дар шароити гузариш ба иқтисоди индустриалӣ-инноватсионӣ (саҳ. 139-149) омӯхта шудааст.

Дар таҳқиқоти зербоби 3.1. муаллиф модели механизми андозбандии ғайримустақимро таҳия намудааст, ки аз таркибҳои ба ҳам алоқаманд – таъминоти ҳуқуқӣ, афзорҳои банақшагирӣ ва пешгӯии, низоми назорат ва арзёбии самаранокиро фаро мегирад, дар расми 3.1. диссертатсия нишон дода шудааст. Ба андешаи муаллиф чунин механизм хеле сода буда, ташкили схемаҳои саркашӣ аз пардохти андоз аз арзиши иловашударо ҳангоми воридоти мол мушкил месозад, ки афзоиши ҳаҷми воридот аз ин андозро шарҳ медиҳад. Вале, ситонидани андоз аз арзиши иловашуда аз арзиши воридот ҳилофи хусусияти ин андоз аст, зеро моли воридшуда арзиши изофа нест. Афзоиши бочҳои гумрукӣ барои молҳои воридотӣ, бешубҳа, боиси афзоиши арзиши ниҳоии молҳо барои истеъмолкунанда мегардад, ки дар навбати худ метавонад боиси афзоиши таваррум гардад (саҳ. 108-110).

Дар доираи зербоби 3.2., ки маъмурикунонии андозҳои ғайримустақим мебошад, таъкид менамоем, ки маъмурикунонии андоз ҷузъи муҳимми раванди идоракунии низоми андозӣ мебошад. Воқеан, маъмурикунонии андозҳои ғайримустақим маҷмуи амалҳои ба ҳам алоқамандест, ки ба субъектҳои андозсупоранда шароити мусоид фароҳам оварда, манфиатҳоро мувофиқи санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ ба андозсупорандагон таъмин менамояд. Дар ин маврид муаллиф бар ақидае омадааст, ки маъмурикунонии андоз аз рӯйи принципҳои қонуният, объективӣ, ягонагӣ, самаранокӣ бояд сурат гирад. Бо назардошти принципҳои мазкур суръат гирифтани маъмурикунонии андоз метавонад, ба самаранокии воридоти андози ғайримустақим таъсир расонанд (саҳ. 126-128).

Дар зербоби 3.3. диссертатсия зимни таҳлили диаграммаи 3.2. дурнамон рушди андозбандии ғайримустақимро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то 2030 мавриди таҳлилу баррасӣ қарор дода шуд. Таҳлилҳои муаллиф нишон дод, ки ҳаҷми даромадҳо аз андозҳои ғайримустақим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2030 нисбат ба соли 2025 1,9 маротиба яъне аз 16,3 млрд. сомонӣ то 31,4 млрд. сомонӣ меафзояд. Аз ин ҷо бармеояд, ки дар шароити гузариш ба иқтисодиёти индустриалӣ-инноватсионӣ нақши андозҳои ғайримустақим дар ташаккули даромадҳои андозии буҷети давлатӣ ва аз ин рӯ, дар танзими андозии иқтисодиёти миллии торафт меафзояд (сах. 145-149).

Дар хулоса натиҷаҳои асосии таҳқиқоти илмӣ диссертант ҷамъбаст гардида, доир ба нақши андозбандии ғайримустақим дар танзими андозии иқтисодиёти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон якҷанд тақлифу пешниҳодҳо карда шудаанд.

9. Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Аз рӯи мавзӯи таҳқиқ 12 мақолаи илмӣ, аз он ҷумла 5 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудааст.

10. Баҳои автореферати рисолаи илмӣ. Автореферат пурра ба мазмун ва мундариҷаи рисолаи диссертатсионӣ мувофиқ буда, ба талботи муқаррарнамудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда ва мазмуну мухтавои навиғониҳои асосии рисолаҳо дар бар гирифта, маҷолаҳои илмӣ муаллиф вобаста ба мавзӯи диссертатсионии мазкур ҷоп шудаанд.

Дар қисмати хотимавии тақриз овардани хулосаи ҷамъбасти онд ба сазовор дониш ё надонишони доғталаб ба дараҷаи илмӣ дахлдор.

Дар баробари ҷанбаҳои мусбӣ дар диссертатсия баъзе камбудӣҳо низ ба назар мерасад, ки ба инобат гирифтани онҳо барои таҳқиқотҳои ояндаи диссертант самаранок арзёбӣ мегардад:

1. Дар боби 1 муаллиф ба асосҳои назариявӣ – методологии андозбандии ғайримустақим таваҷҷуҳ зоҳир намудааст, аммо дар раванди таҳқиқи мо методологияи андозбандии ғайримустақим мушоҳида нашуд.

2. Арзиши таҳлилии зербоби 2.2 метавонист боз ҳам бештар сифати хуб дошта бошад, агар муаллиф ҳангоми баррасии маълумоти ҷадвали 2.2., ки сохтори даромадҳои асосии андозиро ба буҷети давлатӣ дар солҳои 2021–2023 инъикос менамояд, воридоти андозхоро бо ҷудо кардан ба гурӯҳҳои андозҳои мустақим ва ғайримустақим таҳлили муқовисавӣ менамуд. Ин равиш ба арзёбии муфассали вазни андозӣ ва тамоюли асосии сиёсати андозии давлат дар давраи таҳлилшаванда мусоидат мекард.

3. Муаллиф қайд менамояд, ки дар диссертатсия модели механизми андозбандии ғайримустақим таҳия шудааст, аммо дар автореферат нишон дода нашудааст.

4. Дар боби 3 муаллиф қайд менамояд, ки механизми номукаммали ситонидани андозҳо боиси пинҳон кардани андозҳои ғайримустақим мегардад. Хуб мешуд, ки агар дар таҳқиқоти худ нуктаи назари худро ҷиҳати мукамал намудани механизми ситонидани андозҳои ғайримустақим пешниҳод менамуд.

5. Дурнамоҳое, ки дар зербоби 3.3. аз ҷониби муаллифи диссертатсия бароварда шудааст, агар он боз ҳам мушаххастар таҳлил карда мешуд ба манфиати кор мебуд.

6. Дар диссертатсия калимаю ибораҳо ва ҳусни баёни мавзӯ мураккаб буда, хулоса ва тавсияҳои пешниҳоднамудаи муаллиф ба кадри зарурӣ мушаххас ва фаҳмо оварда нашудааст.

Қобили қайд аст, ки камбудҳои пешниҳодгардида ҳислати ҷузъӣ дошта, мазмун ва баҳои воқеии қори диссертатсиониро тағйир намедиханд.

11. Хулосаи умумӣ оид ба диссертатсияи тақризшаванда.

Дар маҷмӯъ, қори диссертатсионӣ дар мавзӯи «Нақши андозбандии ғайримустақим дар танзими андозии иқтисодиёти миллӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз

пешниҳод гаштааст, рисолаи илмӣ анҷомёфта буда, ҳислату мазмуни илмию амалӣ дошта, муаллифи он Солиев Нодирҷон Амрохонович сазовори дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.07 - Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мебошад.

Тақриз дар ҷаласаи ғайринавбатии кафедраи андоз ва андозбандии Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон муҳокима ва тасдиқ карда шудааст (суратҷаласаи №10/1 аз 09.06.2025) Натиҷаи овоздиҳии кушод: Тарафдор – 10, зид - нест, бетараф - нест.

Раиси ҷаласа:

номзади илмҳои иқтисодӣ, и.в., дотсент,
мудири кафедраи андоз ва андозбандӣ Субҳонкулов И.А.

Ташхисгар:

Доктори фалсафа (PhD) -доктор
аз рӯи ихтисоси Молия, и.в., дотсенти
кафедраи андоз ва андозбандӣ Ҳамидова С.Ҳ.

Котиби ҷаласа:

н.и.и., и.в., дотсенти кафедраи
андоз ва андозбандӣ Тураева М.Т.

Имзои Субҳонкулов И.А., Ҳамидова С.Ҳ. ва Тураева М.Т.-ро тасдиқ мекунам.

**Сардори шуъбаи кадрҳо ва
корҳои махсуси Донишгоҳи давлатии
тиҷорати Тоҷикистон**

 Пирзода С.С.

Суроға: 734055, Ҷумҳурии Тоҷикистон ш. Душанбе к. Дехотӣ ½ Тел: +(992) 37 234-86-46, E-mail: mail@ddtt.tj, tguk2025@gmail.com; Сомона: www.tguk.tj